

Деякі інваріанти освітніх технологій як критерії вибору їх для застосування у вищій школі

Перед вищою школою України поставлено відповідальне й складне завдання – "... готувати національну інтелігенцію, спроможну професійно розвивати матеріальну та духовну культуру народу".

Зміст вищої освіти сьогодні спрямований на розвиток усього різноманіття пізнавальних можливостей студентів, на формування у них потреб у творчості, самостійному та ініціативному оволодінні знаннями, культурою, професійними вміннями та навичками.

Нова парадигма освіти орієнтується на забезпечення умов щодо індивідуальної траєкторії розвитку особистості, її компетентності, відповідальної самостійності, творчого потенціалу, високого рівня культури.

Прагнення досягти визначених результатів у професійній підготовці та освіті вимагає використовувати відповідні освітні технології.

Формування фахівця у вищій школі є складний, масштабний, насичений, глибокий, різнобічний, творчий процес.

Тому педагогічну технологію у вищій школі слід розглядати як інтегративний, комплексний процес, що включає людей, їх продуктивні ідеї, засоби й способи організації діяльності щодо їх впровадження на практиці. Обрана технологія повинна забезпечувати аналіз проблем, що виникають, планування щодо їх рішення та оцінювання результатів, знаходити засоби управління розвитком цього процесу.

Вибір конкретної технології навчання обумовлюється особливостями учбового предмету, метою його вивчення, місцем та роллю у майбутній діяльності фахівця, рівнем підготовки студентів, матеріальним забезпеченням навчального процесу, специфікою підготовки викладача.

Студентів навчають багато викладачів. Освітні технології, що вони використовують, спроможні сприяти одна одній, або діяти альтернативно, або бути індиферентними. За якими ж критеріями їх обирати?

На нашу думку, доповнювати та збагачувати позитивний вплив одна на одну спроможні технології, які утримують ті чи інші інваріанти. Крім того, коли особливості однієї технології спроможні бути логічним продовженням особливостей іншої чи забезпечувати їх розвиток.

Спостереження за студентами, їх спеціальні опитування з метою висвітлити рівень інтересу до навчання та практичної роботи, мотиви участі в тому чи іншому виді учбової діяльності дозволяють нам

виділити два основоположних інваріанти, що найбільш глибоко та багатопланово впливають на якість навчання у вузі та майбутню професійну діяльність.

Перший – це самостійна робота студентів у процесі впровадження та використання конкретної освітньої технології.

Другий – науково-дослідна робота майбутніх фахівців, яка свідчить про ступінь їх інтересу щодо професійних проблем і є природною складовою підготовки до професії.

Самостійна робота студентів складає найбільш важливий етап учбової діяльності.

Лекція викладача настроює студентів на творче засвоєння знань. Але сам процес опанування знаннями – це подальший етап навчального циклу, який складається із самостійного вивчення літератури, роботи з комп'ютером, мабуть, в Internet, рішення учбових задач, проведення досліджень, спостережень, експериментів, розробка сценаріїв різних заходів, здійснення творчих задумів у мистецтві, літературі, музиці, робота над рефератами, доповідями та ін.

Включення студентів у цей, другий, етап навчального циклу вимагає від них виконання різних елементів самостійної роботи. Перш за все, це вивчення (читання, аналіз, конспектування, реферування, анотування, узагальнення) документів, сучасної наукової літератури, періодичної преси, підручників, навчальних посібників.

Значна роль належить самостійній підготовці доповідей, матеріалів до виступів, рефератів, наукових та інформаційних повідомлень для участі у дискусіях, конференціях, диспутах. Спостереження показують, що лише частина студентів володіє комплексом цих вмінь, робота з іншими вимагає багато консультативних та рекомендаційних зусиль викладача.

Частина робіт, яку студенти виконують самостійно, відноситься до учбових занять. Вони пов'язані з підготовкою до семінарських або практичних форм навчання у вузі. Інша частина відноситься до спеціальних видів робіт, що вимагають специфічних вмінь та навичок.

Навчальна самостійна робота, що виконується у процесі підготовки до практичних занять, передбачає здійснення завдань як внутріпредметного, так і міжпредметного плану. Ці завдання вимагають вивчення теоретичних положень, а також пов'язані з роботою за підручниками або іншою літературою, ксерокопіями матеріалів з різних навчальних дисциплін.

Спеціалізована самостійна робота здійснюється в різних видах діяльності, які не пов'язані безпосередньо з виконанням завдань до наступних практичних занять. Вони різноманітні за діапазоном подій. Наприклад, підготовку до наукової конференції, яка пов'язана з інтересами та роботою різних кафедр вузу, характеризує міжпредметність та

можливості різних варіантів подавання матеріалів, презентування результатів досліджень.

У процесі застосування міжпредметних зв'язків самостійна робота студентів визначається місцем та призначенням окремої навчальної дисципліни у підготовці фахівця певного профілю. Якщо є тісна взаємодія окремих циклів наук на тому чи іншому етапі професійної підготовки, то корисно включати студентів у самостійні роботи, які спільно відображають ідеї деяких навчальних курсів або предметів.

Підготовка окремими кафедрами спільних студентських конференцій, диспутів, дискусій, наукових збірників, міжпредметні курсові та дипломні дослідження, які здійснюються в курсах викладання навчальних дисциплін за різними педагогічними технологіями, сприяють більш досконалому, змістовному навчанню студентів, формуванню їх ерудиції, професійного світогляду, всебічного бачення майбутньої професії, розвитку їх професійної творчості та самостійності.

Практика показала, що умови покращання самостійної роботи студентів у контексті будь-якої педагогічної технології є:

- розуміння студентами необхідності конкретної самостійної роботи з точки зору значущості її для професійної підготовки;
- організація самостійної роботи засобами, які сприяють підвищенню рівня навчальної мотивації студентів;
- продуманість самостійної роботи з позиції гармонізації зусиль студентів щодо її виконання з навчальним повсякденним навантаженням і змістом програмного матеріалу, що вони опановують за допомогою викладача;
- виконуючи самостійну роботу, студент мусить відчувати і власне просування у знаннях, і задоволення від самостійності щодо їх придбання, і розвиток самосвідомості.

Досвід роботи по впровадженню педагогічних технологій (у педвузі) дозволяє навести деякі приклади видів самостійних робіт, що використовувалися у відповідності до технології і при цьому змістовно доповнювали одна одну.

Такими були:

- «Технологія навчання на основі активізації та інтенсифікації діяльності студентів».
- «Технологія диференціації навчання за інтересами студентів».

Ми пропонували самостійні роботи відповідно до останньої технології, але вони сприяли активізації та інтенсифікації діяльності студентів.

Дуже корисно доповнюють одна одну «Технологія навчання на основі схемних і знакових моделей учбового матеріалу» та «Комп'ютерні технології навчання», «Технологія особистісно орієнтованого навчання» і «Технологія

індивідуалізації навчання».

Досвід проведення самостійних робіт відповідно до технологій з наведених прикладів дозволяє стверджувати:

- проведення самостійних робіт за названими технологіями сприяє підвищенню ефективності навчання, інтересу до кожного з навчальних предметів (за технологіями), самостійності та впевненості у діях студентів;
- якість самостійної роботи майбутнього фахівця подає змістовний критерій його адаптації до умов навчання у вузі;
- посилюється всебічне усвідомлення студентами особливостей фаху, що обраний, та специфіки підготовки до нього.

Науково-дослідна робота й творчі пошуки студентів відповідно до обраної професії та технології, що використовується, є другим інваріант різних педагогічних технологій, який обумовлює вибір той чи інший у зв'язку з метою викладання навчального предмету, його змістом, можливостями викладача й студентів.

Дослідна наукова робота є одним із шляхів розвитку розумових здібностей студентів.

Розробка та дослідження навіть нескладних наукових проблем створює передумови творчого ставлення студента до майбутньої професійної діяльності.

Студент прагне навчатися на тому факультеті, який більш за все відповідає його домінуючим пізнавальним інтересам, у тому числі й дослідницьким, у конкретній галузі пізнання.

Основним фактором формування дослідницьких здібностей студентів є їх власна дослідна робота у вузі. Її слід використовувати й, можливо, це робити за будь-якої педагогічної технології, у кожному навчальному предметі.

Досвід роботи зі студентами показує, що не кожен з них самостійно прагне займатись дослідженнями.

Професійна ж діяльність часто зобов'язує спеціаліста вирішувати різні проблеми за допомогою досліджень.

Тому саме у вузі слід привчати кожного студента до розв'язання дослідних завдань та набуття відповідного до професії елементарного досвіду проведення необхідних досліджень.

Відповідно до «Положення про науково-дослідну роботу студентів вищих навчальних закладів» кожний вуз, кожен викладач повинен забезпечувати цей вид діяльності майбутніх фахівців.

Дослідна робота – це творчий процес, що розрахований переважно на здібних студентів. Але будь-яка професія вимагає творчої діяльності від кожного фахівця.

Впровадження освітніх технологій збагачує можливості вузів, викладачів та студентів щодо організації дослідної роботи.

Підготовка майбутніх фахівців на основі

«Технології майстерності», «Технології рішення винахідницьких завдань», «Технології навчального проектування», «Технології навчання як дослідження», «Технології навчання в діловій грі», «Технології проблемного навчання» має найбільші можливості щодо формування творчих якостей студентів, культури виконання досліджень, взаємопов'язаного розвитку пізнавальних і творчих здібностей.

Залучення до науково-дослідної роботи, як свідчить досвід, здійснюється, перш за все, відповідно до здібностей студентів, їх підвищеного інтересу до тієї чи іншої галузі пізнання або професії. Деякі студенти буквально з першого курсу навчання у вузі намагаються включитися в наукові дослідження. Серед першокурсників є призери шкільних, районних, обласних, всеукраїнських олімпіад, колишні дослідники, що працювали у МАН. Більшість із них має знання про наукові дослідження, відповідні вміння та навички. За результатами діагностування слід своєчасно залучати їх до науково-дослідної роботи відповідних кафедр.

Серед інших студентів є багато таких, наукові інтереси яких пробуджуються тільки у вузі в зв'язку з відповідним професійним вибором, якісним висвітленням наукової роботи вузу, під впливом наукового авторитету або наукових досягнень викладача. Таких студентів слід підготувати й до науково-дослідної діяльності.

Починати корисно з ознайомлення з тим, як робити реферативний відбір літератури за темою, яка викликає інтерес у студента.

Потім слід обговорити з ним, які питання виникли у процесі роботи з цією літературою. При цьому необхідно стимулювати студента до власного пошуку відповідей на ці питання, підказати йому, що можливо робити, і провести лабораторне дослідження, допомогти йому у підборі матеріалів, обладнання та ін.

На наступному етапі роботи з такими студентами важливо відкрити перед ними шлях більш самостійних досліджень. Особливої уваги вимагає виховання культури досліджень відповідно до специфіки наукової галузі, формування у студентів дослідницьких вмінь, суворої чистоти досліджуваних подій у експерименті, відповідальних і коректних рішень, гіпотез і висновків.

Велике значення має змістовна робота студентів у підсумкових річних наукових або науково-практичних конференціях. Підготовка доповідей за результатами власних досліджень, знайомство з дослідницьким досвідом інших учасників конференції збагачують творчий потенціал студентів, дозволяють кожному з них побачити більш актуально та глибоко різні професійні проблеми, захопитись головними науковими ідеями.

Шлях до підготовки курсового дослідження та оформлення курсової роботи стає природним, зрозумілим, більш самостійним.

Завершальний етап науково-дослідної роботи студента у вузі – підготовка дипломної роботи, наукової публікації, методичних рекомендацій з якого-небудь роду діяльності або професійних пошуків.

Протягом усієї дослідної діяльності у вузі студенти повинні познайомитися з найновішими засобами досліджень, матеріалами, обладнанням, провідними науковими ідеями певної галузі промисловості, виробництва, господарства, економіки, культури, мистецтва та ін.

Взаємодію кафедр з питання вибору освітніх технологій слід спрямовувати на те, щоб підвищувався позитивний вплив різних предметів програми навчання на підготовку майбутнього фахівця, справжнього професіонала.

Література.

4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія. – Київ: Либідь, 1998. – 560 с.
5. Левитес Д.Г. Практика обучения: Современные образовательные технологии. – М.-В., 1998.
6. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник. – Випуск 9. – К., 1993.